

sonatges, espectres, espais de mort, tipus de mort, etc.) com a «element més recurrent en l'obra narrativa d'Olga Xirinacs» (p. 158) i d'altres motius com ara els objectes.

Després de la lectura d'aquesta obra, el lector o l'especialista pot copsar la importància de l'escriptora en el panorama literari català, però també en el panorama literari internacional. Molts són els atributs que se li dediquen al llarg d'aquesta lectura i que donen una visió general sobre Olga Xirinacs: consolidada (Bernal), dona referent (Poblet), escriptora consagrada (Allué), filla del seu segle (Pujals), mestra en la creació d'atmosferes (Aritzeta) i prolífica (Sunyer).

Amb *La literatura d'Olga Xirinacs*, doncs, el lector podrà iniciar o refermar l'apropament al corpus literari de Xirinacs i podrà conèixer la contribució d'aquesta escriptora, que segons Sunyer, l'editor del llibre, és «una escriptora d'avui que reclama lectors d'avui» (p. 16).

Noves aportacions a l'epistolari de Jordi Arbonès

JOSEP CAMPS I ARBÓS

Universitat Oberta de Catalunya, Estudis d'Arts i Humanitats
 jcampsar@uoc.edu

1. CABALL (2013): Josefina Caball (ed.), *Epistolari Jordi Arbonès & Matthew Tree*, Lleida: Puctum & Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània, 2013; «Visions» 3.
2. BACARDÍ (2014): Montserrat Bacardí (ed.), *Epistolari Jordi Arbonès & Joaquim Carbó*, Lleida: Puctum & Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània, 2014; «Visions» 5.

El 2011 van publicar-se, dins la col·lecció «Visions» de l'editorial Punctum, els dos primers volums de l'epistolari de Jordi Arbonès, traductor, escriptor i activista cultural barceloní, que va residir a Buenos Aires des de 1956 i hi va morir el 2001, amb Manuel de Pedrolo i amb Albert Manent, i que van ser objecte del nostre comentari en el volum 23 (2013) de *Llengua & Literatura*. Ara ressenyem les dues darreres mostres que n'han vist la llum: la correspondència amb Matthew Tree i amb Joaquim Carbó.

L'epistolari d'Arbonès amb l'escriptor català d'origen anglès Matthew Tree constitueix el tercer volum, a cura de Josefina Caball. Consta de 51 cartes (22 d'Arbonès i 29 de Tree) que cobreixen la darrera dècada del segle passat i, més en concret, des del 22 de desembre de 1990 fins al 27 de març de 2000. Sobre la seva

dèria epistolar, Arbonès exposava a Tree amb resignació: «De fet, això de rebre cartes i d'escriure'n per a mi és una cosa vital. En ser lluny del terror, és l'única cosa, juntament amb els llibres i les publicacions de casa nostra que rebo, que m'ajuden a suportar aquesta mena d'exili. L'arribada del carter l'espero amb delit» (p. 52).

La coneixença neix arran de la presentació del breu assaig d'Arbonès *Henry Miller*, un autor que els dos interlocutors admiraven, en un acte de l'editorial independent Cafè Central, creada el 1989 per Antoni Clapés i Isabel Casals (amb la col·laboració immediata de Víctor Sunyol). Les cartes contenen reflexions sobre les opcions lingüístiques a l'hora de traduir el narrador nord-americà —cal tenir present que Arbonès ja li havia traduït diverses novel·les com els cèlebres *Tròpic de Càncer* i *Tròpic de Capricorn*— de qui s'intercanviaran estudis i biografies. Per tot plegat, no ens estem de reproduir l'afirmació que fa Tree quan explica que va descobrir Miller a través de George Orwell, fins al punt d'afirmar que «Miller era l'escriptor que l'Orwell secretament hauria volgut ser» (p. 142). Un segon narrador que desperta l'interès dels corresponents és Manuel de Pedrolo, de qui Arbonès va escriure l'assaig *Pedrolo contra els límits* (1980); ambdós es planyen de l'escàs tracte rebut per part de la crítica coetània: «Pedrolo és un altre autor que està patint a les mans dels crítics, o com a mínim, a les mans dels que escriuen amb regularitat als diaris i que tenen una opinió sobre tot i tothom» (p. 60). Altres temes d'actualitat que reflecteix l'epistolari tenen molt a veure amb Catalunya i amb l'idioma: la descripció del panorama cultural (amb uns aguts comentaris sobre llibres publicats), la situació política derivada dels Jocs Olímpics de 1992 a Barcelona, o la implantació de quin ha de ser el model de llengua literària arran de la polèmica entre el català *heavy* (que reclamava ser respectuosos amb la llengua literària de la tradició) i el català *light* (que propugnava l'acostament de la llengua literària al català que es parla); una qüestió, com ja veurem, que també serà una constant a les lletres amb Carbó. Vegem un exemple de l'opció presa per Arbonès en el debat i que denota, alhora, un cert ressentiment: va extrafer el títol de l'assaig de dos dels promotors del català *light*, Xavier Pericay i Ferran Toutain, *El malentès del Noucentisme* pel d'«els malentranysats del rebentisme» (p. 155).

Ara bé, les cartes creuades entre Arbonès i Tree no només parlen d'aspectes culturals i polítics sinó que també hi abunden les referències a qüestions personals. Així ens assabentem dels problemes laborals d'Arbonès que des de 1988 vivia —o, millor dit, sobrevivia— exclusivament de les traduccions de llengua anglesa i, per tant, temia el descens de la feina a causa del tancament de les editorials o de les irregularitats de les editorials per oferir-li'n, i també per les constants devaluacions de la pesseta respecte al dòlar. Una activitat insegura i, sovint, mal retribuïda, que l'empenyia a traduir un títol rere l'altre. O bé els problemes de Tree per publicar en el seu país nadiu i les seves múltiples ocupacions a la recerca d'un sou digne: a més d'escriptor, es va veure obligat a treballar de traductor, guia, intèrpret i, fins i tot, de doblador.

Com ja és habitual en l'edició de la correspondència d'Arbonès, hi trobem un annex que en aquest volum reproduceix els textos, d'un interès desigual, que

s'adjunten a les cartes: les respostes d'Arbonès a una entrevista efectuada per Tree, una carta de Henry Miller a J. Rives Childs, i un informe de Tree per a l'editorial Destino de la novel·la *By The Wayside* de Jeff Putnam.

La correspondència entre Arbonès i el prolífic escriptor de literatura juvenil i per adults, Joaquim Carbó conforma el quart volum de l'epistolari. Si el comparem amb el de Tree hi ha una diferència notable: l'extensió i el lapse temporal perquè comprèn 197 cartes datades entre 1967 i 2001, amb el ritme aproximat d'una carta mensual d'un dels dos corresponents. Val a dir que la seva distribució és desigual ja que hi ha un primer període entre 1967 —la lletra que inicia l'epistolari és de Carbó, llavors jurat del premi Joan Santamaria, que es va trobar amb el deure d'informar Arbonès que la seva narració «Tant se val tot... o no?» havia estat finalista— i 1970, només amb onze cartes, quan els interlocutors no es coneixien personalment i l'amistat encara no havia arrelat; i un segon que s'inicia el 1979 quan Arbonès comunica a Carbó que viatjarà a Barcelona i que el vol conèixer i que finalitzarà amb el traspàs del primer. Montserrat Bacardí, curadora del volum, indica, a propòsit de l'elevat nombre de cartes conservades, que aquestes sovint «significaven hores robades a la son, a feines imperioses o a lleures escassos» (p. 18). Cal dir que l'epistolari no és rigorosament inèdit ja que se n'havien publicat algunes mostres, per part del mateix Carbó, al llibre *Homenatge dels escriptors al professor Manuel Sanchis Guarner* (1986) i a les revistes *Assaig de teatre* (núm. 29-31, 2002) i *Revista del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya* (núm. 120, 2003). De fet, la publicació íntegra de la correspondència és una qüestió que apareix al llarg de diverses cartes; n'és una mostra la lletra que redacta Arbonès el 25 de setembre de 1989 on afirma que «la nostra correspondència aviat s'assemblarà a la premsa groga, amb totes aquestes sedasseries que es converteixen en tema epistolar, no trobes? Espero que, si em moro, i et toca de revisar les cartes, en facis una bona esporgada» (p. 488). Entrant ja pròpiament en el contingut, el volum ve falcat per una introducció de Carbó que porta per títol «Viatge al passat» en què rememora la seva amistat amb Arbonès i n'indica els eixos temàtics de les cartes: «Si algú s'atreveix a endinsar-s'hi, comprovarà que són l'abocador descontrolat i repetitiu d'una pila de greuges, ressentiments, inquietuds, esperances, il·lusions, fins i tot, alguna alegria en qualsevol terreny: cívic, polític i, naturalment, econòmic, sempre al voltant dels llibres i la llengua» (p. 10).

Les afinitats entre Carbó i Arbonès són un factor cabdal que permet entendre millor la durada gens usual —gairebé trenta-cinc anys— d'aquest epistolari. És evident que hi ha unes afinitats lingüístiques, literàries i polítiques que tenen un punt de partida nacionalista (els podríem qualificar, sense equivocar-nos, de «croats de la causa»), això sí, força divergent: Arbonès, independentista fins al moll de l'os, i Carbó amb unes idees properes al socialisme (cosa que explica les crítiques sovintejadades a Jordi Pujol i a Convergència Democràtica de Catalunya). Des de Catalunya estant, Carbó informa Arbonès dels principals esdeveniments

culturals (cinema, lletres, teatre, la creació de TV3...) i s'encarrega, talment com si fos el seu secretari, de les gestions (li presenta les traduccions teatrals al premi Josep M. de Sagarra) i, fins i tot, de les despeses (la quota de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana) que Arbonès, des de l'Argentina, no pot assumir. Grafòmans empedreïts, com els defineix encertadament Bacardí, no podem obviar que Carbó, després de la jornada laboral en una entitat bancària, escriu novel·les (algunes en una setmana) i guions per a la revista juvenil *Cavall Fort*, i participa en nombrosos fòrums en escoles i instituts, al mateix temps que s'obsessiona, de manera gairebé malaltissa, a participar en els premis literaris, sobretot d'adults, per tal d'evitar que l'encasellin només com un autor de literatura juvenil; altrament, Arbonès, com ja hem indicat a propòsit de l'epistolari amb Tree, tradueix incansablement per a guanyar-se la vida, fins i tot al castellà: des d'obres clàssiques com *La fira de les vanitats* de William M. Thackeray a productes (en el sentit negatiu del terme) de la més estricta actualitat. Com es pot deduir del que comentem, l'epistolari ens proporciona informació sobre el món editorial, literari i cultural del darrer terç del segle XX però també del procés de gestació de les traduccions d'Arbonès i dels nombrosos textos de Carbó (i la seva participació en el col·lectiu Ofèlia Dracs).

Del conjunt d'aquesta dilatada correspondència, voldríem remarcar altres temes recurrents. Un és el paper de l'escola com a instrument d'aprenentatge de la llengua: sovint les novel·les i llibres de contes de Carbó tenen una remarcable finalitat didàctica. O l'interès envers l'obra de Pedrolo: els corresponsals es planyen de la manca de recepció crítica de les sèries dels *Anònims* i dels *Apòcrifs* alhora que s'ofereixen a col·laborar en la reconstrucció de l'epistolari pedrolí —que donarà a conèixer Xavier Garcia el 1997 a la Biblioteca Literària de Ponent— i en la publicació d'inèdits. O les valoracions d'autors que creuen que, com Pedrolo, no tenen el reconeixement que es mereixen: C. A. Jordana: «Quin escriptor més excel·lent! [...] He llegit i he assaborit *El món de Joan Ferrer*, un llibre que em va emocionar» (p. 89) o Joan Puig i Ferrer i el cicle novel·lístic *El pelegrí apassionat*: «Potser allò que més ha perjudicat aquest llibre [*La traïció de Llavaneres*, una de les novel·les que en forma part], a criteri meu, és la manca de sentit de la mesura. Una bona esporgada penso que li hauria anat molt bé» (p. 149). També hi ha espai per a les necrològiques d'amics i coneguts: Pedrolo, Maria Aurèlia Capmany, Salvador Espriu, Pere Calders, Xavier Romeu, Jaume Fuster i Montserrat Roig, entre d'altres. Com ja hem vist, Arbonès es va posicionar contra el model de llengua conegut com a català *ligh*t i els seus partidaris van acusar les traduccions que feia de ser pròpies d'una altra època. Serveixi, a tall de mostra, l'acusació que li feia Vicenç Pagès Jordà d'haver realitzat una traducció encarcarada del llibre *Els primers quaranta-nou contes* d'Ernest Hemingway i la rèplica d'Arbonès, que es defensava en aquests termes: «cada dia has de retre examen davant d'uns personatges que es veuen amb cor de desacreditar olímpicament una feina, sense donar cap fonamentació. Els quaranta-nou contes del llibre foren escrits en èpoques molt diverses de la vida de l'autor, des dels primers tempteigs

fins a les obres més sòlides, o sigui que hi ha contes que tenen un estil rígid o encarcerat en l'original. [...] Per força la meua traducció ho ha de reflectir això» (p. 614).

Pel que fa a l'anotació de les cartes hi ha diferències remarcables entre els dos volums que ressenyem. L'epistolari Arbonès-Tree presenta les notes adients, que permeten contextualitzar degudament el que s'explica. En canvi, a la correspondència Arbonès-Carbó, l'absència de notes és total, fet que la curadora, Montserrat Bacardí, justifica per la considerable extensió del volum tot i que creiem que no hauria estat sobrer incorporar-ne alguna per a una major comprensió del text. Una solució a aquest problema podria haver estat distribuir el material en dos lliuraments però, amb tota seguretat, el projecte hauria topat amb el consegüent increment econòmic i, en conseqüència, la seva inviabilitat. Aquest diguem-ne dèficit es veu compensat amb un annex que inclou una llista completa de les publicacions d'Arbonès i Carbó, imprescindible per a saber de quina obra estan parlant, i que permet adonar-nos de la vastitud de la seva producció literària. El llibre incorpora, a més, un utilíssim índex onomàstic, absent, de manera incomprendible, a la correspondència amb Tree.

Sobre el sentit patriòtic de la tasca desenvolupada pels interlocutors —Arbonès, Tree i Carbó però també per Pedrolo i Manent, els corresponsals dels dos primers volums de l'epistolari—, creiem que paga la pena reproduir aquest pasatge d'una carta de Carbó datada el 31 de juliol de 1968: «Un dia que estava tip de tot i comentava si no val la pena plegar, llavors, amb un amic, vam adonar-nos que entre tots fèiem d'obres d'una gran piràmide, una piràmide que potser no s'acabarà mai. Què hi fa que d'un llibre se'n venguin només tres-cents exemplars! Si només n'hi hagués un... Però aquest, i un altre, i centenars d'altres, formen una pila i es fan sentir, oi?» (p. 41-42). Aquesta interpretació —divulgar la cultura catalana i les persones que han ajudat a conformar-la— és la que cal aplicar a la tasca d'editar l'epistolari de Jordi Arbonès. Nogensmenys, es tracta d'un conjunt de volums d'una gran vàlua cultural que s'ha convertit, des del moment de la seva publicació, en una aportació de primer ordre per al coneixement de tota una època, la de la Catalunya del darrer terç del segle xx. Per tot plegat, fem vots perquè en un futur no gaire llunyà l'edició de la totalitat de la correspondència d'Arbonès sigui una realitat.